
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВІЧНО УВ'ЯЗНЕНИМИ

УДК 343.296

Ломакіна О. А.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Стаття присвячена проблемам відшкодування моральної та матеріальної шкоди потерпілим особами, засудженими до покарання у виді довічного позбавлення волі.

Ключові слова: відшкодування шкоди, нанесеної злочином, довічно ув'язнені.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю для держави. Цей принцип закріплено Конституцією України, але Основний Закон держави залишатиметься декларативним актом, якщо чинне законодавство в найкоротший термін не буде приведене у відповідність до її норм, якщо не буде сформовано і визначено механізму реалізації цих норм. В свою чергу головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Таким чином, вся діяльність держави повинна бути спрямована на реальне забезпечення прав і свобод своїх громадян, поваги до особи та якнайширшого визнання загальнолюдських цінностей. Особливої ваги такий обов'язок держави набуває у випадку найнебезпечнішого порушення прав особи в державі – вчинення злочину. Тому держава, виконуючи вимоги кримінально-процесуального закону, сприяє всебічному захисту порушених злочином майнових прав потерпілого, навіть якщо він не заявив з певних причин вимоги про відшкодування завданої йому шкоди. Іншими словами, держава в особі суду, реалізуючи непозовні форми захисту порушених злочином прав, спонукає підсудного до усунення шкідливих наслідків злочину і виходить з презумпції, що "кожна особа, якій злочином завдано матеріальних збитків, бажає їх відшкодування".

В межах статті робиться спроба проаналізувати реальність отримання присуджених сум з особи, засудженої до довічного ув'язнення, яка ніде не працювала, майна і заощаджень не має.

Довічне позбавлення волі як вид покарання введено в раніше діючий Кримінальний кодекс України 1960 року після скасування страти законом України в лютому 2000 року. Відповідно до статті 64 Кримінального кодексу України 2001 року, довічне позбавлення волі встановлюється за скоєння особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк [1].

Кількість засуджених до довічного ув'язнення невинно зростає. Починаючи від 22 лютого 2000 року, коли було законодавчо закріплено скасування смертної кари, і до Кримінального кодексу України ввели новий вид покарання, Феміда все частіше перевищує шальку терезів у бік довічного ув'язнення. Сьогодні в Україні довічне позбавлення волі відбуває 385 осіб [2].

Майже з кожного засудженого до довічного позбавлення волі ви роком стягується нанесена матеріальна шкода, а також передбачається відшкодування моральної шкоди потерпілим у розмірах, що обчислюється десятками тисяч гривень [2].

Відшкодування збитків, завданих злочинами довічно ув'язнених, навіть теоретично має істотні особливості, адже є ряд обмежень для працевикористання цієї категорії засуджених.

Відповідно до розділу 5 Положення про організацію виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі в установах кримінально-виконавчої системи (Затверджено Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань 14.04.2001 № 65), засуджені виводяться на роботу в спеціально обладнані цехи, де встановлюються додаткові засоби охорони та забезпечується надійна ізоляція, щоб зазначені особи в період роботи не могли вступати в контакти з іншими засудженими. У разі неможливості працевикористання засуджених з виведенням у виробничі цехи вони можуть

залучатися до праці в камерах з додержанням вимог санітарних норм і правил охорони праці [3].

Зрозуміло, що ця категорія засуджених має істотні обмеження у працевлаштуванні, оскільки не кожен робочий інструмент їм можна дати в руки – фактично їм втрачати вже нічого. Тому питання їх працевлаштування на даний момент залишається відкритим.

Хто в такому випадку компенсує моральні і матеріальні збитки потерпілим? Родичі засудженого? Держава?

Держава, виконуючи свої публічні функції, покладає на себе обов'язок відшкодувати майнову шкоду, завдану майну фізичної особи внаслідок злочину, згідно з п. 1 ст. 1177 ЦК, у разі, якщо:

- не встановлено особу, яка вчинила злочин;
- якщо особа, яка вчинила злочин є неплатоспроможною.

Аналогічне правило встановлено законодавцем і у разі, якщо шкоди, завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину (п. 1 ст. 1207 ЦК). Однак в цьому випадку правом вимоги наділений не лише потерпілий, й інші особи, яких визначено чинним законодавства, внаслідок смерті потерпілого (ст. 1200 ЦК) [4].

Але як зазначають співробітники пенітенціарної системи, в Запорізькій області утримання ув'язнених платникам податків обходиться в середньому біля 1 тис. грн. на місяць. В рік тільки на харчування одного засудженого витрачається 2,3 тис. гривень, а з урахуванням інших витрат (комунально-побутове, медичне забезпечення) може перевищувати і 10 тисяч. На 50 % ці гроші установа заробляє самостійно [5]. Тобто, як бачимо, у держави є проблеми з утриманням в'язнів. І якщо у в'язнів-довічників є лише вимоги перегляду справи, то потерпілі оббивають пороги прокуратури з іншої причини. Вони вимагають відшкодування – за завдані злочинцем моральні й матеріальні збитки, що призначив суд.

Потерпілих постійно цікавить питання, коли вони зможуть отримати гроші, але засуджені заробляють в середньому по 2 гривні 17 копійок у день, а їм ще потрібне й додаткове харчування! Сьогодні засуджені узагалі (а довічники тим

більше) не мають роботи. Раніше за особливого режиму передавали в камери нитки, тож в'язні плели з них сітки на картоплю. Однак згідно з нормами, передавати у камеру ні ножиці, ні цвяхи, ні тим паче ножі і мотузки не можна, щоб ув'язнені не заподіяли собі шкоди.

От і виходить, що багатомільйонні збитки просто "висять" у повітрі по всіх колоніях. Яку роботу придумати злочинцям? Клеїти конверти? Надто дорого вони обходитимуться. Зараз автоматика за годину штампує стільки, скільки вся колонія. Тож і виходить, що забезпечити засудженого роботою надзвичайно важко. Логічно, що злочинець ніколи не відшкодує збитків. А потерпілі пишуть в усі інстанції, і їх можна зрозуміти. Прокуратура залишається серед трьох вогнів – засуджені, потерпілі, держава...

На виконання своїх зобов'язань перед Радою Європи України відмінила смертну кару й усі перевертні у людській подобі, на рахунку яких не один десяток кровавих жертв, будуть відбувати покарання у тюрмі. Тим часом, Міністерством юстиції України готується ряд законопроектів для "гуманізації" умов тримання таких злочинців. Зокрема, за словами заступника міністра юстиції Валерії Лутковської, буде запропоновано відмінити норму про обов'язковість суспільно-корисної праці для засуджених.

Вже зараз засуджені мають можливість здобувати не лише загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, а й вчитись у вищих навчальних закладах. Для них знято обмеження для отримання посилок і передач. Якщо ми до цього додамо ще й норму про необов'язковість суспільно-корисної праці, то засуджений буде почуватиметься вільним від будь-яких зобов'язань перед державою і жертвами злочинів, а співробітники кримінально-виконавчої системи просто перетворяться на обслуговуючий персонал [5].

Література

1. Семена М. Довічне ув'язнення нова для законодавства України міра покарання. Як вона застосовується? // "Дзеркало тижня". – №46, 30 листопада 2002, 00:00 – / <http://dt.ua/articles/30370>

2. *Владина В.* Смертная казнь: кто желает смерти для... безнадежных? – 11.03.11 –
http://censor.net.ua/ru/resonance/view/159875/smertnaya_kazn_kto_jelaet_smerti_dlya_beznadejnyh_viktoriya_vladina

3. Положення про організацію виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі в установах кримінально-виконавчої системи, затверджене Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань 14.04.2001 № 65. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 квітня 2001 р. за № 376/5567.

4. *Стефанчук Р.О.* Цивільне право України. Навчальний посібник.: Київ.: Прецедент, 2005

5. Актуальні питання сьогодення у пенітенціарній системі. – Сайт Управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Запорізькій області. // <http://dt.ua/articles/30370>

Lomakina O. A. Current issues of redress for life prisoners

The article is devoted to the problems of compensation of moral and material harm to the victims by the life imprisonment convicts.

Key words: *compensation of harm caused by crime, life imprisonment convicts.*